www.prepp.in

Prepp
Your Personal Exams Guide

UPSC CSE 2018 MAINS PAPER A OCTOBER 06, 2018 SANSKRIT LANGUAGE QUESTION PAPER

संस्कृतम्

(अनिवार्यम्)

समयः होरात्रयम् | पूर्णाङ्काः 300

प्रश्नपत्रविषये विशेषनिर्देशाः

प्रश्नानां समाधानात् प्राक् सर्वेऽपि अधोलिखिताः निर्देशाः सावधानतया पठनीयाः

सर्वेऽपि प्रश्नाः समाधेयाः।

प्रत्येकं प्रश्नस्य/प्रश्नभागस्य अङ्काः तत्पुरत एव निर्दिष्टाः।

यदि अन्यथा निर्दिष्टं न स्यात् तर्हि प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया एव देवनागरीलिपिमाश्रित्य लिखनीयानि।

यत्रापि शब्दसीमा निर्दिष्टा तत्र सा अनुपालनीया एव। उत्तराणि चेत् सीमातः अतिदीर्घाणि अतिलघूनि वा भवेयुः तदा अङ्कहानिः संभाव्यते।

प्रश्नपत्रकोत्तरपुस्तिकायाः किमपि पृष्ठं पृष्ठांशो वा यदि रिक्तः त्यज्यते सः अवश्यं स्पष्टतया रेखाङ्कितेन निरसनीयः।

प्रश्नक्रमानुसारमेव क्रमेण प्रश्नोत्तराणि प्रगण्यन्ते। नो चेद् अंशतः प्रदत्तं प्रश्नोत्तरमपि संपूर्णप्रश्नोत्तरवत् गण्येत।

SANSKRIT

(Compulsory)

Time Allowed : Three Hours | Maximum Marks : 300

QUESTION PAPER SPECIFIC INSTRUCTIONS

Please read each of the following instructions carefully before attempting questions

All questions are to be attempted.

The number of marks carried by a question/part is indicated against it.

Answer must be written in SANSKRIT (Devanagari script) unless otherwise directed in the question.

Word limit in questions, wherever specified, should be adhered to and if answered in much longer or shorter than the prescribed length, marks may be deducted.

Any page or portion of the page left blank in the Question-cum-Answer Booklet must be clearly struck off.

Attempts of questions shall be counted in sequential order. Unless struck off, attempt of a question shall be counted even if attempted partly.

1. अधोलिखितेषु विषयेषु कमपि एकं विषयमधिकृत्य षट्शत-शब्दैः (600 परिमितशब्दैः) निबन्धं लिखत — 100

(a) लोकतन्त्रे न्यायपालिकायाः भूमिका

(b) पर्यावरणम् आत्मनिर्भरता च

(c) भूमण्डलीकरणे भारतस्य भूमिका

(d) भारतीय-अर्थव्यवस्था तस्याः समाधानानि च

2. अधोलिखितं गद्यांशं सावधानं पठित्वा तदनुसारं तदधस्तात् प्रदत्तानां प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतभाषया संक्षेपेण स्वकीयैः शब्दैः साधु दीयताम्— 12×5=60

स्वतन्त्रतायाः प्रति विश्वस्य ध्यानम् समाकर्षितुं प्रवृत्ते यदा तेन [illegible] अनन्तरं आत्मबलस्य शस्त्रम् [illegible] शस्त्रैर्विना कुशुण्डीनां न प्रतीकारस्य तेन अहिंसायाः आश्रयः कृतः। विचारणीयं तु इदं वर्तते यत् किमर्थं तेन अहिंसाम् अधिकृतम्? किम् आक्रमणानां प्रति हिंसायाः आश्रयेण भारतस्य स्वातन्त्र्यप्राप्तिः न संभवति इति कारणम् आसीत्? अथवा एतदर्थं यदसौ मानवसमाजे इदं दिग्दर्शयितुम् ऐच्छत् यत् [illegible] मानवः [illegible] प्रयोगार्थं [illegible] अपि [illegible] पूर्णमानवस्य [illegible] नार्हति। प्रथमे विकल्पे तु इदमेव [illegible] अहिंसा [illegible] न [illegible]। यदा [illegible] न सन्ति तदा [illegible] कार्यं कुर्मः इति [illegible] अविकल्पिकत्वेन [illegible] अस्मिन् विकल्पे अहिंसा मानवप्रकृतिमूलस्य [illegible] जायते। इदं [illegible] निर्णयं कुर्वन्ति।

[illegible] गान्धिमहात्मनः नेतृत्वे यदा भारतवासिनः ब्रिटेनदेशेन सह संघर्षरताः आसन्, तदा बहुसंख्यकानां तु अयमेव [illegible] आसीत् यदहिंसा स्वातन्त्र्यप्राप्तेः साधनमात्रम् अस्ति। यतः [illegible] सह योद्धुं न समर्थाः अतएव अहिंसा [illegible]। किन्तु गान्धिमहोदयानां [illegible] नासीत्। अहिंसा [illegible] भारतस्य स्वाधीनतां [illegible] भारतस्य स्वातन्त्र्यं [illegible] महद् लक्ष्यम् आसीत् किन्तु [illegible] लक्ष्यं तु मानवीयस्वभावस्य परिवर्तनम् आसीत् मनुष्यं च [illegible] हिंसायाः आधानम् [illegible] पाशविक [illegible] अवलम्बनं विनापि मानवीयमूल्यानामनुकूलमेव निर्धारितानां लक्ष्याणां प्राप्तौ समर्थः अस्ति

न केवलं [illegible] गान्धिमहात्मनः [illegible] निवेशः [illegible] अविवेकेन [illegible] पशुषु एव भवन्ति। [illegible] प्रतिकारं कुर्वन्ति। एवं मानवस्तु [illegible] अस्ति। तस्मात् आक्रमणानां निग्रहं [illegible] दैनन्दिन-जीवनस्य [illegible] पशुषु [illegible] किन्तु मानवेषु [illegible]। कथं गान्धिमहोदयः [illegible]? [illegible] अहिंसायाः [illegible] न तु [illegible]? अनेके जनाः इमं प्रश्नं [illegible]। किन्तु [illegible] आसीत्। [illegible] 'थोरो' महात्मनोऽपि [illegible], [illegible] आसीत् इति श्रूयते। अत्रैव [illegible] टॉलस्टॉय-महोदयानामपि [illegible]। [illegible] परिचिताः आसन्। अत्र [illegible] गान्धीमहात्मनस्तु [illegible] अहिंसायाः [illegible] च विचाराः [illegible] पुरतः [illegible] प्रश्नस्तु [illegible] भारते एव कथं जातः?

Prepp
Your Personal Exams Guide

[illegible] तु साम्यम्। [illegible] अत्यल्पं प्राप्तवान् इति अनेन मार्गेण यथा भारतवासिनः परिचिताः आसन् न तथा [illegible] जनाः। [illegible] [illegible] भावना उद्बुद्धा तदा [illegible] कार्यता आसीत्। [illegible] कल्पना अस्य देशस्य दर्शने विद्यमाना आसीत्। [illegible] एव जनः [illegible] मन्तुं शक्यते यस्मिन् भारतीयायाः चिन्तनधारायाः प्रभावः आसीत् अथवा येन अनायासमेव एतादृशी चिन्तन-पद्धतिः प्राप्ता या वस्तुतः भारतस्य पद्धतिः आसीत्। [illegible] च उभौ अपि विकल्पौ संभाव्येते [illegible] एव शिष्यते, न तु [illegible]

(a) [illegible] गान्धीमहात्मानं प्रति कथम् आकृष्टः?

(b) [illegible] गान्धीमहोदयः [illegible] मुख्यसाधनरूपेण स्वीकृतवान्?

(c) [illegible] किमन्तरं [illegible] निर्दिष्टम्?

(d) [illegible] कस्मात्?

(e) [illegible] कल्पना [illegible] मन्तुं [illegible]?

3. [illegible] तृतीयांशपरिमितं [illegible] लेख्यः। शीर्षकं न प्रदेयः 60

[illegible] आधुनिकमनुष्यस्य [illegible] इतिहासस्य [illegible] नियन्त्रणं [illegible] न यावद् ज्ञानमस्ति [illegible] पूर्वमिदं [illegible] नासीत्। यथार्थतः सः ऐतिहासिकः 'मानवः' अस्ति। एकप्रकारेण तु इतिहासबोध एव आधुनिकतायाः [illegible] केन्द्रभूतं स्थानमगात् [illegible] क्रमशः इतिहासेन समन्वितम्। [illegible] अपितु इतिहासस्य संदर्भे [illegible]। [illegible] संदर्भे [illegible] पूर्वचरणापेक्षया [illegible] अस्ति। यत् [illegible] पूर्वं कदापि न घटितम्। मनुष्यस्य [illegible] बोधः प्राचीनेभ्यः [illegible] आसीत्। [illegible] कालस्य [illegible] विकासरूपेण न [illegible] अपितु 'चक्र' रूपेण [illegible] मनुष्यस्य अन्तःवर्तिनी आसीत् [illegible] च अस्य [illegible] अनुशास्यते स्म। [illegible] मनुष्यस्य भविष्यं इतिहासः निर्धारयति। [illegible] अन्वेषणाय [illegible] भवितव्यमधुना

इह [illegible] इतिहासस्य यादृशं [illegible] तादृशं पूर्वं कदापि नासीत्। [illegible] इतिहासं [illegible] सार्वभौमिकतया [illegible] इतिहासबोधः मानव-विकासस्य [illegible] अस्माकं मनसि तु [illegible] दूरं [illegible] परिवर्तनानि दृश्यन्ते [illegible] भविष्यस्य [illegible] न [illegible] सन्ति किन्तु [illegible] मोहभङ्गस्य च [illegible] प्रभावः [illegible] संगतिः नास्ति ते च तत्र अनुपयोगिनः [illegible] भूताः। [illegible] अयं [illegible] अर्थबोधः सः अद्य मनुष्यं [illegible] प्रति एतावन्तं [illegible] आशङ्कायुक्तं [illegible] च कृत्वा [illegible]?

एवं मानवस्य [illegible] विषये न [illegible] इति न। आधुनिकः मनुष्यः इतिहासबोधेन [illegible] भूत्वा भाविनि विषये [illegible] परिकल्पनां [illegible] च अन्वेषणं कुर्वन् [illegible] भाविनं कालस्य एकं परिपूर्णं [illegible] निर्मातुं [illegible]।

[illegible] भविष्यकालः वर्तमानपरिप्रेक्ष्यात् सर्वथा असंबद्धः एव। [illegible] कथमपि [illegible] वर्तमानकालस्य [illegible] अथवा 'ऐतिहासिक भविष्यकाले' [illegible] तु [illegible] स्वप्नो वा भवतु, [illegible] ('[illegible]' इत्यस्य) [illegible] वा भवतु। [illegible] न किमपि अन्तरं [illegible]। वयं तु न [illegible] जीवामः अपितु [illegible] वसामः। एतत्तु सर्वथा विचित्रं यत् [illegible] भविष्यकालस्य मनुष्यस्य [illegible] अस्ति यतो हि [illegible] भविष्यकालं शरणं गृह्णाति।

[illegible] आधुनिकस्य युगस्य विचित्रा विडम्बना [illegible] 'इतिहासबोधेन' [illegible] युगस्य [illegible] कल्पनिकस्य अनागतस्य न [illegible] इतिहासस्य [illegible] भवति [illegible]। [illegible] मनुष्यः [illegible] इतिहासे [illegible] मनुष्यः [illegible] न [illegible]। [illegible] इतिहासे [illegible] भवतु किन्तु [illegible] इतिहासं [illegible] न [illegible]। [illegible] इतिहासस्य [illegible] स्यात् [illegible] पृथिव्यां मनुष्यस्य [illegible] भवितुं न [illegible]? [illegible] कारणात् इतिहासबोधः आधुनिकस्य मनुष्यस्य [illegible] प्रति सः भविष्यकालस्य [illegible] न गच्छति अपितु वर्तमानकालात् मुक्तिं [illegible]

[illegible] किं वर्तमानकालात् मुक्तिः [illegible] किं वर्तमानमेव [illegible] केन्द्रबिन्दुः [illegible] यत्र मनुष्यः संपूर्णां [illegible] अनुभवितुं शक्नोति। [illegible] सः इतिहासे [illegible]। [illegible] मनुष्यस्य [illegible] आलोकयति यस्मिन् [illegible] संयुक्ता [illegible]।

(439 शब्दाः)

4. [illegible] अनुवादः क्रियताम् — 20

वर्तमानं युगं सूचनायाः प्रौद्योगिक्याः च युगम् अस्ति। सूचना प्रौद्योगिकी च विज्ञानक्षेत्रे [illegible] आविष्कारेषु अन्यतमा अस्ति [illegible] समृद्धिं [illegible]। [illegible] सूचनां [illegible] प्राप्तुं [illegible]। सूचनाप्राप्तौ [illegible] अधुना तु एवं प्रतीयते यत् संपूर्णं जगत् संकुचितं भूत्वा [illegible] मुष्ट्याम् आगतम्। [illegible] 'वसुधैव कुटुम्बकम्' इत्यस्य च अवधारणा वैज्ञानिकस्य विकासस्य अस्मिन् युगे [illegible] इति [illegible]।

[illegible] तत् दिवसान् [illegible] अस्मिन् काले [illegible] अपेक्षितः आसीत्। तस्मिन् काले जीवनं [illegible] अनुभवितुं [illegible] न [illegible]। [illegible] कालेन सह सूचनाक्षेत्रे नवीनाः प्रयोगाः [illegible] विद्युत्-[illegible] इत्यादीनां [illegible] संदेशानां [illegible] अभवत्। एवं [illegible]

www.prepp.in

Prepp
Your Personal Exams Guide

गतिः [illegible] एवं च आकाशवाणी (रेडियो इति)। दूरदर्शनं च अस्यां दिशायां पादक्षेपम् अकुरुताम्। कम्प्यूटराणाम् आगमनेन सर्वेषु सूचनातन्त्रेषु क्रान्तिः आरब्धा। अन्तर्जालस्य (इंटरनेट इति) विकासानन्तरं सर्वेषां कम्प्यूटराणां परस्परं सम्बन्धो [illegible] च [illegible] जातम्। सूचनातन्त्रैः विश्वे अनेकानि परिवर्तनानि जातानि वर्तमानं ज्ञानं च सर्वत्र प्राप्यते। अद्य कोऽपि मनुष्यः कस्यचिदपि स्थानस्य उपरि विज्ञानं निश्चित्य [illegible] संपर्कं कर्तुं शक्नोति। [illegible] सः गन्तुं शक्नोति। ग्रामः सर्वेषां गृहेषु कार्यालयेषु च कम्प्यूटरस्य अन्तर्जालस्य च संविधया उपलब्धं येन गृहत्वेन वायुयानस्य, रेलयानस्य, बसयानस्य च [illegible] च अनुमतिपत्राणि (Ticket इति) क्रयणादीनि [illegible] कर्तुं शक्यन्ते। [illegible] इत्यादि अविलम्बेन ज्ञातुं शक्यते। [illegible] शक्यते, [illegible] अन्तर्जालस्य माध्यमेन सर्वं वस्तु गृहे उपविश्य क्रेतुं शक्यते। वस्तुतः संचारस्य सूचनायाश्च क्षेत्रस्य इदं सर्वविधम् अमूल्यं साधनम् अस्ति

5. अधोलिखितस्य गद्यांशस्य संस्कृतभाषानुवादः कर्तव्यः — 20

Democracy stands much superior to any other form of government in promoting dignity and freedom of the individual. Every individual wants to receive respect from fellow beings. Often conflicts arise among individuals because some feel that they are not treated with due respect. The passion for respect and freedom are the basis of democracy. Democracies throughout the world have recognized this, at least in principle. This has been achieved in various degrees in various democracies. For societies which have been built for long on the basis of subordination and domination, it is not a simple matter to recognize that all individuals are equal.

Take the case of dignity of women. Most societies across the world were historically male dominated societies. Long struggles by women have created some sensitivity today that respect to and equal treatment of women are necessary ingredients of a democratic society. That does not mean that women are actually always treated with respect. But once the principle is recognized, it becomes easier for women to wage a struggle against what is now unacceptable legally and morally.

6. (a) अधोलिखितानां स्वरचित-वाक्येषु प्रयोगः कार्यः — 2×5=10

(i) इन्नतः

(ii) निकष

(iii) पतितः

(iv) शनैः शनैः

(v) अद्य

www.prepp.in

(b) रूपाणि लिखत– 1×10=10

(i) युष्मद् + सप्तमी, एकवचनम्

(ii) कवि + तृतीया, बहुवचनम्

(iii) मधु + तृतीया, एकवचनम्

(iv) पयस् + द्वितीया, द्विवचनम्

(v) गो + षष्ठी, बहुवचनम्

(vi) पठ् + लोट्, उत्तमपुरुषे एकवचनम्

(vii) स्था + लट्, प्रथमपुरुषे बहुवचनम्

(viii) लभ् + लट्, उत्तमपुरुषे एकवचनम्

(ix) कृ + लोट्, परस्मैपदम्, उत्तमपुरुषे एकवचनम्

(x) हन् + लट्, प्रथमपुरुषे बहुवचनम्

(c) समासो विधेयः, समासनाम च लेखनीयम् – 2×5=10

(i) [illegible]

(ii) वनं गतः

(iii) पञ्चानां वटानां समाहारः

(iv) चन्द्र इव मुखं यस्याः सा

(v) पार्वती च परमेश्वरः च

(d) अधोलिखितानि वाक्यानि शुद्धीकरणीयानि 2×5=10

(i) सर्व [illegible] पठति।

(ii) दुर्जनः सज्जनं कुप्यति।

(iii) बालकं मिष्टान्नं रोचते।

(iv) नगरं परितः नदी वहति।

(v) गुरुजनस्य आगमनं सति छात्रे सर्वे गृहं गताः।

* * *